

FAKTORER SOM PÅVERKAR SJUKSKÖTERSKESTUDENTERS STRESS UNDER VFU

EN LITTERATURSTUDIE

MICHELLE BODELL
DAVID MARTINSSON

FAKTORER SOM PÅVERKAR SJUKSKÖTERSKESTUDENTERS STRESS UNDER VFU

EN LITTERATURSTUDIE

MICHELLE BODELL
DAVID MARTINSSON

Bodell, M & Martinsson, D. Faktorer som påverkar sjuksköterskestudenters stress under VFU. En litteraturstudie. *Examensarbete i omvårdnad 15 högskolepoäng*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, Institutionen för vårdvetenskap, 2018.

Bakgrund: Majoriteten av sjuksköterskestudenter upplever sig själv som stressade under VFU, vilket kan leda till försämrad akademisk prestation, depression och försämrad omvårdnad.

Syfte: Syftet med litteraturstudien var att beskriva vilka faktorer som påverkar sjuksköterskestudenters stress under VFU.

Metod: En litteraturstudie utförd av tolv vetenskapliga artiklar med kvantitativ ansats. Artiklarna var inhämtade från databaserna CINAHL, PubMed och PsycINFO. Artiklarna kvalitetsgranskades och sedan sammanställdes artiklarnas resultat utifrån de stressfaktorerna som angavs som mest stressande.

Resultat: Flera olika stressfaktorer påverkar sjuksköterskestudenters stress under VFU. Totalt har fem huvudkategorier av stressfaktorer som varit vanligast förekommande identifierats: studentens kompetens och att inte känna sig tillräckligt kunnig; möta och ta hand om patienten; personal och lärare; könstillhörighet; skolår och erfarenhet.

Konklusion: Faktorerna som påverkar stress hos sjuksköterskestudenter är flera och varierar mycket i olika studier. Några stressfaktorer var återkommande i alla studier. Lärosäten samt kliniska verksamheter skulle kunna dra nytta av tillgänglig forskning för att förbättra sjuksköterskestudenters stressupplevelse under VFU.

Nyckelord: Omvårdnad, sjuksköterskestudenter, stress, stressfaktorer, VFU.

FACTORS INFLUENCING NURSING STUDENTS' STRESS DURING CLINICAL PLACEMENTS

A LITERATURE REVIEW

MICHELLE BODELL
DAVID MARTINSSON

Bodell, M & Martinsson, D. Factors influencing nursing students' stress during clinical placement. A literature review. *Degree project in nursing 15 credits*. Malmö university: Faculty of Health and Society, Department of Care Science, 2018.

Background: The majority of nursing students perceive themselves as stressed during their clinical placements, which can lead to decreased academic performance, depression and worsened patient care.

Aim: The aim of the literature review was to describe factors influencing nursing students stress during clinical placements.

Method: A literature review based on twelve scientific articles with quantitative method gathered from the CINAHL, PubMed and PsycINFO databases. The articles quality was examined and the articles findings were compiled based on the stress factors who were the most stressful.

Results: Many different stress factors influences nursing students stress during clinical placements. A total of five main stress factor categories that were the most frequently occurring have been identified: students competence and not feeling good enough; meeting and caring for the patient; personal and teachers; gender; school year and experience.

Conclusion: Factors influencing stress in nursing students are many and vary a lot in different studies. Some stress factors were reoccurring in all studies. Schools and clinical wards could benefit from available research to better improve nursing students stress experiences during clinical placements.

Keywords: Clinical placement, nursing, nursing students, stress, stressors.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
BAKGRUND.....	1
Definitioner av stress.....	1
Fysisk och psykisk påverkan av stress	1
Verksamhetsförlagd utbildning	2
Vårdpersonal och arbetsmiljö	2
<i>Arbetsmiljölagen</i>	3
Sjuksköterskans kärnkompetenser och etik	3
PROBLEMFÖRMULERING.....	3
SYFTE	4
METOD	4
Litteraturstudiens process.....	4
Identifiera exklusionskriterier och inklusionskriterier	4
Sökord och sökstrategi	4
Sökresultat.....	6
Val av artiklar.....	6
Kvalitetsgranskning.....	7
Analys av data	7
<i>Perceived Stress Scale</i>	8
<i>KEZKAK</i>	8
RESULTAT	8
Studentens kompetens och att inte känna sig tillräckligt kunnig	9
Möta och ta hand om patienten	9
<i>Rädslan för att se en död eller döende patient</i>	9
<i>Bli skadad eller smittad av en patient</i>	10
Personal och lärare	10
<i>Många uppgifter</i>	10
<i>Sjukhusmiljön</i>	11
Socioekonomisk bakgrund och erfarenhet	11
<i>Könstillhörighet</i>	11
<i>Skolår och erfarenhet</i>	11
DISKUSSION.....	11
Metoddiskussion	12

<i>Studiedesign</i>	12
<i>Litteraturstudiens process</i>	13
<i>Litteratursökning</i>	13
<i>Kvalitetsgranskning</i>	15
<i>Presentation av resultat</i>	15
Resultatdiskussion.....	16
<i>Oförberedd och rädd för att misslyckas</i>	16
<i>Kommunikation och stress från lärare</i>	16
<i>Mötet med patienten</i>	17
<i>Sjuksköterskornas och sjukvårdspersonalens roll</i>	17
<i>Smittrisk och infekterade nålar</i>	18
<i>Vara kvinnlig student</i>	18
<i>Läsa sista utbildningsåret och ha mer VFU erfarenhet</i>	19
KONKLUSION	19
FORTSATT KUNSKAPSUTVECKLING OCH FÖRBÄTTRINGSARBETE ...	19
REFERENSER	21
BILAGA 1 - PROCESS NIO STEG.....	24
BILAGA 2A - SÖKNING CINAHL 2018-03-27	25
BILAGA 2B - SÖKNING PUBMED 2018-03-27	27
BILAGA 2C - SÖKNING PSYCINFO 2018-03-27	29
BILAGA 3: KVALITETSGRANSKNINGSPROTOKOLL.....	30
BILAGA 4 ARTIKELMATRIS	31

INLEDNING

Sjuksköterskestudenter är ofta stressade under verksamhetsförlagd utbildning (VFU) men uppfattningarna av stress varierar mellan studenterna (Labrague m.fl. 2017). Under VFU har vi upplevt stress i olika grad och det har påverkat oss negativt på olika sätt, framförallt till ett sämre mående och sämre prestation i skolan. Belastningen av stress under VFU kan också försämra sjuksköterskestudenters förmåga att utföra god omvårdnad till patienter och synen på yrket kan eventuellt leda åt ett negativt håll. Vi är intresserade av att ta reda på vilka faktorer det är som påverkar stress för sjuksköterskestudenter under VFU. Kunskap om faktorer som påverkar studenters stress under VFU kan stärka studenters beredskap att hantera stress. Det skulle även kunna ge en vägledning till vad lärosätena och vårdverksamheterna kan göra för att minska stressen hos studenter och därmed också stärka sjuksköterskeprogrammet och sjuksköterskeprofessionen.

BAKGRUND

Höga stressnivåer under VFU kan leda till flera negativa konsekvenser för studenten såsom sämre akademisk prestation och depression (Watson m.fl. 2009; Yamashita m.fl. 2012). Stress kan även leda till att kvaliteten på omvårdnaden försämras (Sarafis m.fl. 2016). Olika faktorer spelar in i studenters stress och kan bidra till att förvärra stressen. Både faktorer som är kopplade till VFU och skolan, men även hemliv, miljöfaktorer och socialt liv verkar ha stor påverkan på studenters upplevda stress (Watson m.fl. 2009; Yamashita m.fl. 2012).

Definitioner av stress

Stress är definierat av Lazarus och Folkman (1984) som en särskild relation mellan individ och omgivning, då omgivningens krav överstiger individens resurser att hantera den och riskerar individens mående. Alla upplever stress vilket är kroppens svar på en stressfaktor, verklig eller upplevd (Van Berkel & Reeves 2017).

Fysisk och psykisk påverkan av stress

Människan har ett inbyggt system för diverse reaktioner i kroppen (Jonsdottir & Folkow, 2013). Det autonoma nervsystemet är indelat i det sympatiska- och det parasympatiska nervsystemet som är en viktig del i till exempel en situation där en attack- eller flyktreaktion är nödvändig för överlevnad (Van Berkel & Reeves 2017). Däremot kan attackreaktionen starta under en större psykosocial påfrestning (Jonsdottir & Folkow, 2013). Den kroppsliga reaktionen är inte farlig i sig, dock kan reaktionen orsaka kroppsliga och/eller psykiska symtom och sjukdomar vid långvariga påfrestningar som kombineras med till exempel en känsla av att inte kunna hantera situationer. Vid långvarig psykosocial stress utan återhämtningsmöjligheter finns en ökad risk för bland annat depression, ångest och hjärt- och kärlsjukdomar (Jonsdottir & Folkow, 2013; Van Berkel & Reeves 2017). Livsstilsfaktorer som exempelvis fysisk aktivitet, kost, rökning och psykosocial stress påverkar varandra, vilket gör att vid utredning bör sjukvården se över personens livsstilsfaktorer i en helhet och inte fokusera på en enskild faktor (Jonsdottir & Folkow, 2013). Konsekvenserna som uppstår efter långvarig

psykosocial stress skiljer sig åt beroende på ärftlighet och stresshanteringsförmåga. Långvarig stress påverkar inte endast individen utan även organisationen och företaget (Arnetz, 2013). Vid långvarig stress hos personalen påverkas även lönsamheten och kvaliteten hos organisationen. Patienternas välmående är ett exempel på organisationens kvalitet inom sjukvården, som kan påverkas om personalens välmående är ur balans (Chana m.fl. 2015).

Verksamhetsförlagd utbildning

VFU är en del av sjuksköterskeutbildningen där studenten får komma ut i verksamheter och under en kortare period bli en del av arbetslaget. Några exempel på praktikplatser vid VFU kan vara en slutenvård- eller öppenvårdsverksamhet (Ulander m.fl. 2016). VFU är en del i utvecklingen av den professionella yrkesrollen och samarbetet med annan personal på arbetsplatsen. En komponent i en välfungerande VFU-plats är en arbetsmiljö som hjälper studenten till en självsäkrare roll i arbetslaget. Studenten blir tilldelad en handledare som ska inneha huvudansvaret för studenten under VFU-placeringen.

Vårdpersonal och arbetsmiljö

Många sjuksköterskor som inte är handledare till studenten på avdelningen säger att de inte har kunskap om studentens lärandemål och kompetensnivå samt att de inte gärna närmar sig studenten eller har så mycket att bidra med till studentens lärande (Hathorn m.fl. 2009). Samarbetet och det ömsesidiga kunskapsutbytet mellan studenter, vårdpersonal, handledare och skola är centralt för att studenten ska kunna känna sig väl mottagen under sin VFU-placering och känna stöd om eventuella problem uppstår (Decker & Shellenbarger, 2012). Ett formellt och tydligt välkomnande från avdelningar och handledare vid sjuksköterskestudentens uppstart av VFU anses vara av stor vikt för en mer hälsosam arbets- och lärandemiljö för studenten. På samma sätt bör VFU-placeringen avslutas med att fråga sjuksköterskestudenten hur upplevelsen av sin tid under placeringen på avdelningen har varit. Under de samtalen är det viktigt att samla information om sjuksköterskor som inte fungerat bra som handledare för att förbättra och möjligtvis utbilda handledarna till att bli bättre. Insynen från sjuksköterskestudenternas perspektiv på sjuksköterskornas situation där bland annat stress är vanligt förekommande bidrar till en mer negativ bild av sjuksköterskeyrket, och en del sjuksköterskestudenter ifrågasätter till och med om de vill fortsätta sin utbildning för att ingå i en sådan arbetskår (Davies, 1993). En del sjuksköterskor som är handledare till studenter säger att de känner att deras kompetens inte räcker till sedan sjuksköterskeutbildningen ombildats till en universitetsutbildning och att de istället väljer att lämna lärandet till skolan (Last & Fulbrook, 2003).

Många sjuksköterskestudenter upplever att deras roll på arbetsplatser inte tas på allvar och att de inte känner att de har något professionellt värde på sina praktiker (Last & Fulbrook, 2003). En annan sjuksköterskestudent anser sig vara mest i vägen på VFU och får stå och titta på en stor del av tiden och därmed inte ser något värde i att vara på VFU (Wallace m.fl. 2015). Sjuksköterskestudenter upplever också att det finns en tydlig hierarki på arbetsplatserna, framförallt mellan läkare och sjuksköterskor och att läkare ofta helt och hållet ignorerade sjuksköterskestudenterna (Last & Fulbrook 2003). Ett flertal av handledarna som sjuksköterskestudenterna erhållit under VFU ansågs inte ha tillräckligt med tid för att undervisa studenterna på grund av deras egna höga arbetsbörda. En del

sjuksköterskestudenter upplever även att de får sitta och vänta medan deras handledare arbetar (Wallace m.fl. 2015). Arbetsmoralen från personalen på arbetsplatsen upplevdes låg av sjuksköterskestudenterna under VFU (Davies, 1993). Förväntningarna som en majoritet av sjuksköterskestudenterna hade på utbildningen ansågs inte vara uppnådda (Last & Fulbrook 2003). Handledarna kunde ibland hantera lärandesituationer med sjuksköterskestudenten på ett negativt sätt, genom att kritisera det studenten gör fel, ifrågasätta studenten på ett nedvärderande sätt eller genom att bli stressad när studenten gör misstag (Wallace m.fl. 2015).

Arbetsmiljölagen

I arbetsmiljölagen (1977:1160) 2 kap 1§ står det att arbetstagaren inte ska utsättas för fysiska och psykiska belastningar från varken arbetsorganisationen eller arbetsinnehållet, som till exempel chefer, arbetsupplägg eller arbetsuppgifter. Arbetsgivaren har ansvaret att förhindra att deras arbetstagare utsätts för ohälsa inom yrket (Arbetsmiljölagen 3 kap 2§).

Sjuksköterskans kärnkompetenser och etik

Sex olika kärnkompetenser anses vara grundläggande för sjuksköterskeprofessionen (Svensk Sjuksköterskeförening, 2015). Personcentrerad vård är en av kärnkompetenserna, som innebär att patienten blir sedd och lyssnad till av sjuksköterskan samt att patienten ska betraktas som en individ med behov, önskningar och värderingar (Carlson, 2015). Personcentrerad vård innebär att vården utförs efter individens villkor för att bevara integriteten och värdigheten hos individen. Sjuksköterskor upplever att deras välmående och hälsa påverkar omvårdnaden som de ger patienterna (Chana m.fl. 2015). En tydlig koppling har upptäckts mellan personalens välmående och patientens välmående. Personalens psykologiska stress har visat sig påverka deras omvårdnadsarbete. Chana m.fl. (2015) anser att det bör forskas vidare inom faktorer som påverkar omvårdnaden som personalen ger.

ICN:s etiska kod anser att lärosäten bör undervisa sjuksköterskestudenter i vikten av att den egna hälsan är god och vilken påverkan studentens hälsa kan ha på sin omgivning (Svensk Sjuksköterskeförening, 2017). Både som sjuksköterska och student ska det strävas efter att arbetsmiljön ska vara god samt att de egna levnadsvanorna bör vara hälsosamma.

PROBLEMFORMULERING

Då VFU är en central del av sjuksköterskeutbildningen är det viktigt att som student ta vara på den erfarenhet och kunskap som ges vid VFU-tillfällen. Ungefär halva utbildningen är VFU, vilket sätter grund för hur studenterna kommer formas som färdiga sjuksköterskor. Stress är ofta en del av att vara student på VFU, i en ny miljö med nya människor och samtidigt behöva prestera för att bli godkänd på uppgifter. Stress hos studenter leder även till påverkat mående hos patienterna som de vårdar. Området är relevant att forska inom då stresspåslag hos personal och studenter kan ge en negativ effekt på omvårdnaden, samt påverkar flera livsområden för studenten som inläringen och formgivningen till färdig sjuksköterska. Förhoppningen är att litteraturstudien kan öka förståelsen

för sjuksköterskestudenters stress samt vara underlag för förbättringsarbete inom sjuksköterskeutbildningen och vårdverksamheterna.

SYFTE

Syftet med litteraturstudien var att beskriva vilka faktorer som påverkar sjuksköterskestudenters stress under VFU.

METOD

För att uppnå syftet med litteraturstudien har en sammanställning av empiriska studier med kvantitativ studiedesign utförts. Litteraturstudien har sammanställt evidens och identifierat kunskap som skulle kunna forskas vidare inom, vilket är enligt definitionen av litteraturstudier (Polit & Beck, 2018).

Litteraturstudiens process

Som grund och översikt för arbetet har Polit och Beck (2018) en process på nio steg som har gett stöd för litteraturstudien. Nio stegs-processen har modifierats av författarparet och använts för att inte missa grundläggande steg samt visa riktningen för hur en litteraturstudie går till (bilaga 1).

Inledningsvis genomfördes en pilotsökning för att undersöka om det fanns material att tillgå inom det förvalda ämnet. Därefter formulerades det färdiga syftet, i enlighet med Willman m.fl. (2016) rekommendationer. Därefter genomfördes första steget enligt den modifierade processen från Polit och Beck (2018), vilket var att formulera ett tydligt syfte.

Identifiera exklusionskriterier och inklusionskriterier

Inklusionskriterierna till litteraturstudien var att studierna ska vara vetenskapliga artiklar med kvantitativ studiedesign som har studerat olika faktorer som påverkar stress hos sjuksköterskestudenter inom VFU. I de fall artiklar hade ett annat fokus än faktorer som påverkar sjuksköterskestudenters stress under VFU har dessa exkluderats. Artiklar som var skrivna på annat språk än engelska, de som inte fanns tillgängliga via Malmö Universitet eller var publicerade före 2008 exkluderades.

Sökord och sökstrategi

Enligt andra steget i processen på nio steg (Polit & Beck, 2018) utformades en sökstrategi. De primära databaserna som ansågs lämpliga för omvårdnad var Cumulative Index to Nursing and Allied Health Literature (CINAHL), PubMed och PsycINFO. Databassökningen utfördes med hjälp av olika sökblock där de bärande ämnesorden och synonymerna till syftet lyftes fram. Sökblocken underlättade sökningarna genom att samma söktermer användes i alla databaser, vilket gjorde resultaten likvärdiga i de olika databaserna. Sökblocken underlättade även spårning av hur sökningen har genomförts. De tre stora block som användes var sjuksköterskestudenter/nursing students, VFU/clinical practice och stress. De olika databasernas särskilda söktermer identifierades och sammanställdes i sökblocken (tabell 1). Inom sökblocken söktes orden med OR och mellan de olika

sökblocken skrevs AND (bilaga 2). Med inspiration från Polit och Beck (2018) användes både ämnesord och fritextord inom de olika blocken (tabell 1). Ämnesorden varierade beroende på databas, medan fritextord var enhetligt genom de tre sökningarna. Ämnesorden varierade på grund av att databaserna kategoriserar olika trots att betydelsen av ordet var likvärdigt. De fall då ett ämnesord saknades i databaserna skrevs det ut i fritext för att fånga upp artiklar som använde de orden. Trunkeringar skedde på de fritextord där det var möjligt för att få fram fler böjelser av ett ord, i enlighet med Polit och Becks (2018) rekommendationer.

Tabell 1. Ämnes- och fritextord

	Block 1 Sjuksköterske- studenter	Block 2 VFU	Block 3 Stress
Fritext ord	- "nurses, pupil" - nursing student*	- "clinical placement" - "clinical practice placement"	- "stressors" - "life stress" - "emotional stress" - "stress factor" - stress*
CINAHL	- MH "Students, Nursing+" - MH "Students, Nursing, Practical" - MH "Students, Nursing, Baccalaureate+"	- MH "Practical Nurses" - MH "Medical Practice" - MH "Education, Nursing, Practical" - MH "Students, Nursing, Practical" - MH "Nursing Practice" - MH "Student Placement"	- MH "Stress" - MH "Stress, Physiological" - MH "Stress, Psychological"
PubMed	- "Students, Nursing" [Mesh]	- "Clinical Clerkship" [Mesh]	- "Stress, Psychological" [Mesh] - "Occupational Stress" [Mesh] - "Stress, Physiological" [Mesh]
PsycINFO	MAINSUBJECT. EXACT.EXPLO DE("Nursing Students")	MAINSUBJECT.EX ACT.EXPLODE("Cli nical Practice")	MAINSUBJECT.EXACT. EXPLODE("Physiological Stress") MAINSUBJECT.EXACT. EXPLODE("Psychologica l Stress") MAINSUBJECT.EXACT("Stress")

Sökresultat

Databassökningarna finns i tabellform under bilaga 2. Varje databas har en tabell för en tydligare översikt över de respektive databaserna.

Val av artiklar

Sökorden identifierades med synonymer till de bärande begreppen "sjuksköterskestudenter", "stress" och "VFU" i de olika databaserna för att få ett så stort sökmaterial som möjligt att utgå ifrån utan att komma bort från det valda syftet. Sökningarna i databaserna resulterade i totalt 247 träffar i CINAHL, 237 träffar i PubMed och 160 träffar i PsycINFO. De artiklar som var skrivna innan år 2008 exkluderades och då minskade sökträffarna en del (tabell 2). Det första urvalet av artiklar gjordes genom att kontrollera titlarna för hur relevanta de verkade vara för det valda syftet, med inspiration av Polit och Becks (2018) process. Totalt lästes 174 titlar i CINAHL, 160 titlar i PubMed och 123 titlar i PsycINFO. När titlarna blivit lästa valdes de artiklar ut för att sedan läsa deras abstrakt. Totalt lästes 31 abstrakt i CINAHL, 23 abstrakt i PubMed samt 24 abstrakt i PsycINFO. Artiklarnas abstrakt lästes igenom för att se om artiklarna möter inklusions och exklusionskriterierna, om artiklarna har VFU, sjuksköterskestudenter och stress med som huvudfokus samt varit av kvantitativ studiedesign. Artiklar exkluderades som var skrivna på ett annat språk än engelska, som inte fanns tillgängliga i fulltext via Malmö Universitet eller undersökte något som inte var av relevans för syftet. När abstrakten hade lästs och sorterats valdes de artiklar ut som skulle läsas hela. Artiklarna lästes igenom i sin helhet med fokus på hur väl de svarade på syftet för att fånga de artiklar som inte gick ifrån syftet. För att välja ut de artiklar som användes i litteraturstudien lästes 17 artiklar från CINAHL, 18 artiklar från PubMed samt 15 artiklar från PsycINFO. De artiklar som svarade tydligt på litteraturstudiens syfte valdes för kvalitetsgranskning.

Tabell 2. Sökschema

Databas	Sökord	Begrän-sning	Antal träffar	Antal lästa titlar	Antal lästa abstrakt	Antal lästa artiklar	Antal granskade artiklar	Antal utvalda artiklar till resultat
CINAHL	#29	Pub efter 2008	174	174	31	17	10	9 (varav 8 fanns i PubMed och 3 i PsycINFO)
PubMed	#26	Pub efter 2008	160	160	23	18	13	11 (varav 8 fanns i CINAHL och 4 i PsycINFO)
Psyc-INFO	#22	Pub efter 2008	123	123	24	15	5	4 (varav 3 fanns i CINAHL och 4 fanns i PubMed)

Kvalitetsgranskning

Författarparet till litteraturstudien modifierade en kvalitetsgranskningsmall baserad på Willman m.fl. (2016) rekommendationer av värderingar av studier (bilaga 3). Studierna granskades i relation till studiepopulation, mätmetoder, huvudresultat, etiskt resonemang, validitet, reliabilitet och generaliserbarhet. Hög kvalitet gavs en artikel som svarade bra på samtliga punkter. Medelhög kvalitet gavs en artikel som hade enstaka punkter som inte uppfylldes. Låg kvalitet gavs artiklar som inte uppfyllde ett flertal punkter. De artiklar som höll en låg vetenskaplig kvalitet eller inte svarade på vårt syfte har exkluderats i arbetet. De artiklar som hade medel eller hög kvalitet har inkluderats och blev resultatet i litteraturstudien. Totalt kvalitetsgranskades tio artiklar från CINAHL, 13 artiklar från PubMed och fem artiklar från PsycINFO. Dock återfanns flera av artiklarna i flera databaser vilket resulterade i att det totalt kvalitetsgranskades 17 artiklar. Kvalitetsgranskningen resulterade i fyra artiklar som var av hög kvalitet, tio artiklar som var av medel kvalitet samt tre artiklar som av låg kvalitet. De tre artiklarna av låg kvalitet valdes bort och en artikel med medelkvalitet valdes bort då den visade sig inte svara på litteraturstudiens syfte.

Analys av data

Totalt valdes tolv artiklar ut till resultatet, varav nio artiklar från CINAHL där åtta av dem även fanns i PubMed och tre fanns i PsycINFO, elva artiklar från PubMed där åtta även fanns i CINAHL och fyra fanns i PsycINFO samt fyra artiklar från PsycINFO där tre även fanns i CINAHL och fyra fanns i PubMed. För att få en översikt över artiklarna som valdes gjordes en sammanställning över varje artikel som finns tillgänglig i artikelmatrisen (bilaga 4) enligt Willman m.fl. (2016) rekommendationer. Dataanalysen påbörjades sedan genom en djupare inläsning av de valda artiklarna enligt nästa steg i den modifierade processen, med inspiration av Polit och Beck (2018). Några artiklar beskrev resultat som inte var relevanta för litteraturstudiens syfte. Dessa resultat har inte inkluderats i litteraturstudien. En artikel hade inkluderat både sjuksköterskestudenter och nyexaminerade sjuksköterskor (Suresh m.fl. 2012) där endast delen om sjuksköterskestudenter togs med i litteraturstudien. Fem artiklar hade inkluderat copingstrategier tillsammans med stressfaktorer (Labrague m.fl. 2017; Gurková m.fl. 2018; Shaban m.fl. 2017; Zhao m.fl. 2015; Al-Zayyat m.fl. 2014) där coping inte togs med i litteraturstudier. En artikel inkluderade både VFU och de teoretiska skoltimmarna (Labrague m.fl. 2017) där endast VFU togs med i litteraturstudien.

Med hjälp av Polit och Becks (2018) rekommendationer kategoriseras de utvalda artiklarnas resultat. Kategoriseringen skedde på två olika sätt, den första var att hitta mönster i de olika artiklarna, specifika ord eller bakomliggande meningar som kunde yttra sig i flera olika artiklar och ett mönster hade då uppenbarats. Stor vikt lades även på faktorerna som uppenbarats som mest stressande hos studenterna. I första kategoriseringen hittades totalt hittades 22 underkategorier som utmärkte sig som de mest stressande faktorerna. Utav de 22 underkategorierna var flera stressfaktorer och formuleringar liknande och återkommande och tillslut kunde fem övergripande huvudkategorier formuleras, dessa återfinns i litteraturstudiens resultatdel. Den andra kategoriseringen skedde genom att placera artiklarna i olika kategorier beroende på vilken metod och mätinstrument som använts. Av de tolv utvalda artiklarna var Perceived Stress Scale (PSS) och KEZKAK de mest förekommande mätinstrumenten. PSS förekom i sex artiklar (Al-Zayyat m.fl. 2014; Zhao m.fl. 2015; Jimenez m.fl.

2009; Shaban m.fl. 2012; Gurková m.fl. 2018; Labrague m.fl. 2017) och KEZKAK förekom i två artiklar (Suarez-Garcia m.fl. 2018; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016). En studie använde sig av the Nursing Stress Scale som var ett frågeformulär med sju teman där deltagaren skattar hur stressigt påståendet är på en skala. The Nursing Stress Scale har använts i många studier sedan det utvecklades 1986 (Suresh m.fl. 2012). The Stressors in Nursing Students är ett annat frågeformulär som användes i en av studierna som består av 43 påståenden som är indelade i fyra delar där deltagaren har uppskattat sin stress i relation till VFU på en skala från ett till fem (Suen m.fl. 2016). I studien av Bagcivan m.fl. (2015) hade forskarna gjort ett eget formulär som bestod av bland annat 32 frågor där studenten skulle uppskatta sin stress på en skala från ett till tio. Ett annat mätinstrument i studien av Blomberg m.fl. (2014) hade även där gjorts av forskarna själva som bestod bland annat av frågor om studenternas stress.

Perceived Stress Scale

PSS utvecklades av Sheu m.fl. (1997) och undersöker specifikt sjuksköterskestudentens nivå av stress samt flera olika typer av stressfaktorer. Totalt är det 29 påståenden som är rankade på en poängskala från ett till fem. Sex huvudkategorier omfattar de 29 olika påståenden. Huvudkategorierna är stress relaterad till: patientens omvårdnad; lärare och sjukvårdspersonal; uppgifter och arbete; studiekollegor och det dagliga livet; brist på kunskap och kompetens; den kliniska miljön. Totalt kan poängen hamna mellan 0-116, där en lägre poäng indikerar en lägre nivå av stress och en högre poäng indikerar en högre nivå av stress hos sjuksköterskestudenten.

KEZKAK

KEZKAK undersöker stress hos sjuksköterskestudenten under VFU som en enkät. Den består av 41 påståenden som är relaterade till stressfaktorer. Dessa påståenden skattas på en skala från noll till tre beroende på hur mycket eller lite situationen är stressande för studenten. I skalan är noll inte alls stressande och tre är väldigt stressande. De 41 påståenden är uppdelade i nio huvudfaktorer. Resultatet blir mellan 0-123 poäng och det visar hur stressande VFU är generellt. Däremot syns även resultatet av den totala poängen till varje stressfaktor (Suarez-Garcia m.fl. 2018).

RESULTAT

Litteraturstudiens syfte var att sammanställa forskning som har undersökt faktorer som påverkar stress hos sjuksköterskestudenter under VFU. En sammanfattning av data som insamlats från de 12 vetenskapliga artiklarna går att återfinna i artikelmatrisen i bilaga 4. Två artiklar var från Spanien, två från Jordanien, en från Singapore, en från Turkiet, en från Sverige, en från Kina, en från Brasilien, en från Japan, en från Irland, en från Tjeckien och Slovakien samt en från Grekland, Nigeria och Filippinerna. Alla studier är tvärsnittsstudier. Sex av studierna använde sig av PSS, två studier använde KEZKAK-frågeformulär och de fyra resterande artiklarna hade andra specifika formulär. Fyra artiklar var av hög kvalitet och åtta artiklar var av medelhög kvalitet.

Nedan visas en sammanställning av de identifierade kategorierna av stressfaktorer som varit vanligast förekommande i studierna. Totalt fem olika kategorier har identifierats.

Studentens kompetens och att inte känna sig tillräckligt kunnig

Ett återkommande tema var att sjuksköterskestudenterna inte kände sig tillräckligt kunniga och kompetenta. En av de mest stressfulla faktorerna för studenter under VFU var rädslan för att misslyckas eller att göra misstag (Bagecivan m.fl. 2015). Även oron för att få dåliga betyg ökar stressen (Shaban m.fl. 2012). Studenterna upplevde att känslan av att sakna kompetens eller sakna kunskap för att kunna göra ett kvalificerat arbete på sin VFU var en faktor som ökade stressen (Suarez-Garcia m.fl. 2018; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016). En av de mest stressande faktorerna för studenterna var att de kände sig osäkra under sin VFU och upplevde en känsla av maktlöshet (Suarez-Garcia m.fl. 2018; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016). Ännu en faktor som var den mest stressande för en del studenter var känslan av att inte kunna svara adekvat på frågor från lärare, patienter och läkare (Jimenez m.fl. 2009). Däremot var samma faktor i studien av Zhao m.fl. (2015) den minst stressande faktorn. För Sjuksköterskestudenter som läste sitt fjärde och sista utbildningsår var det som stressade dem mest att inte känna sig tillräckligt förberedd (Suresh m.fl. 2012). Ytterligare en av de mest stressande faktorerna var att studenterna inte kände att de kunde möta lärarnas krav (Zhao m.fl. 2015). I motsats till detta så sticker inte stressfaktorn att sakna kompetens och kunskaper ut som verken en av de minst eller mest stressande faktorerna i studien av Shaban m.fl. (2012).

Möta och ta hand om patienten

Majoriteten av sjuksköterskestudenterna upplever sig stressade av mötet med patienter i situationer där patienten uttrycker smärta, lidande eller andra psykosociala behov och önskar stöd från studenten i dessa situationer (Jimenez m.fl. 2009; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016; Suarez-Garcia m.fl. 2018; Zhao m.fl. 2015). En av de mest stressande faktorerna för studenterna var okunskapen att ta hand om patienternas fysio-psykosociala problem (Zhao m.fl. 2015). Liknande resultat kunde ses bland studenterna i studien av Jimenez m.fl. (2009) där okunskapen att hjälpa en patient med biopsykosocial problem var angett som en av de mest stressande faktorerna.

Rädslan för att se en död eller döende patient

Rädslan för att se en döende patient var en av de högst rankade stressfaktorerna (Bagecivan m.fl. 2015). Detta kan styrkas ytterligare i studien av Suresh m.fl. (2012) där mötet med död och döende var angett som en av de mest stressande faktorerna för fjärde och sista årets studenter under VFU. Ett annorlunda resultat kunde ses i studien av Llapa-Rodriguez m.fl. (2016) där "se en döende patient" också angavs som en av de mest stressframkallande faktorerna, detta gällde framförallt studenter som var i en tidigare del av utbildningen. Studenterna som var i de senare terminerna på utbildningen hade graderat samma faktor lägre.

Att komma i kontakt med lidande var en av de mer stressande faktorerna, framförallt hos kvinnliga studenter (Suarez-Garcia m.fl. 2018). Liknande svar i studien av Jimenez m.fl. (2009) kunde iakttas där "att se en patients eller anhörigs smärta och lidande" var den mest stressande faktorn för sjuksköterskestudenter på VFU. Vidare angavs att tala med en patient om smärta eller lidande vara en stressfaktor för studenter i tidigare delen av utbildningen, dock rankades

stressfaktorn något lägre av studenter i den senare delen av utbildningen (Llapa-Rodriguez m.fl. 2016). I motsats till detta var "att ta hand om patienter" samt "okunskap i att hjälpa patienter med psykosociala problem" en av de minst stressande faktorerna bland studenter som läste sin tredje termin (Shaban m.fl. 2012).

Bli skadad eller smittad av en patient

I studierna från Spanien och Brasilien återkommer stressfaktorn sticksador med infekterade nålar hos sjuksköterskestudenter som mycket stressande (Jimenez m.fl. 2009; Suarez-Garcia m.fl. 2018). Stressfaktorn att riskera att skada sig själv eller patienter skattades även som stressande (Suarez-Garcia m.fl. 2018). Risken av att bli smittad av en patient var även en hög stressfaktor (Jimenez m.fl. 2009).

Personal och lärare

Många sjuksköterskestudenter upplevde att stress från sjukhuspersonal och lärare var en av de mest stressande faktorerna under VFU (Al-Zayyat m.fl. 2014; Shaban m.fl. 2012; Labrague m.fl. 2017). Sjuksköterskestudenter under andra året i utbildningen upplevde mer stress från bedömningar, interaktionen med lärare och sjuksköterskepersonal än studenter i sitt första och tredje år i utbildningen (Gurková m.fl. 2018). En del studenter upplevde också stress över att det inte gavs tillräckligt med tid för kommunikation i form av stöd och hjälp från lärare och skolpersonal under VFU (Bagcivan m.fl. 2015). I kontrast till detta har studien av Jimenez m.fl. (2009) angett att stress från sjukhuspersonal och lärare var en stressande faktor men den utmärker sig inte som varken en av de mest eller minst stressande faktorerna.

Många uppgifter

En återkommande stressfaktor var att sjuksköterskestudenterna upplevde att de hade för mycket uppgifter under deras VFU, både i form av mängden skoluppgifter från skolan samt arbetsbelastningen under VFU (Llapa-Rodriguez m.fl. 2016; Shaban m.fl. 2012; Labrague m.fl. 2018; Suresh m.fl. 2012; Zhao m.fl. 2015) I studierna av Llapa-Rodriguez m.fl. (2016), Zhao m.fl. (2015) samt Labrague m.fl. (2017) anger studenterna att för mycket akademiska skoluppgifter samt arbetsbelastning var en av de mest stressande faktorerna. Detta styrks av studien av Shaban m.fl. (2012) där studenterna anser att tilldelade skoluppgifter samt arbetsbelastningen under VFU stressar dem mest av allt, framförallt oron över att få dåliga resultat i skolan. Liknande resultat kan också ses i studien av Suresh m.fl. (2012) där studenter anser att för mycket uppgifter under samma period var det som stressade dem mest. Liknande resultat kan iaktas i studien av Zhao m.fl. (2015) där stress från skoluppgifter och arbetsbörda ansågs vara en stressande faktor men till skillnad från de andra studierna var känslan av att ens egna insats inte mötte lärarnas förväntningar den största stressfaktorn.

Sjukhusmiljön

Det var en stressfaktor att vara på en avdelning på sjukhus under sin VFU jämfört med att vara på andra VFU-placeringar (Blomberg m.fl. 2014). Liknande resultat kan ses i studien av Labrague m.fl. (2017) där den kliniska arbetsmiljön gjorde sjuksköterskestudenter stressade. Sjuksköterskestudenter anser att ett otrevligt bemötande av sjuksköterskor, läkare och patienter gör studenter mer stressade (Bagcivan m.fl. 2015). Personalen var även en faktor som kunde öka stressen (a a). I studien av Shaban m.fl. (2012) uppgav studenterna att det var stressande att behöva gå upp tidigt på morgonen till sin VFU. Studenterna svarade även att den upplevda pressen från arbetsmiljön och kvaliteten på VFU var en stressande faktor (a a).

Socioekonomisk bakgrund och erfarenhet

Sjuksköterskestudenter som hade ekonomiska svårigheter under sin VFU-period var mer stressade än andra studenter (Suen m.fl. 2016). Däremot rankas externa stressfaktorer som till exempel privatliv eller ekonomiska problem väldigt lågt bland andra studenter (Jimenez m.fl. 2009).

Könstillhörighet

Könstillhörighet var en återkommande faktor till stress i flera studier, en signifikant högre stress hos kvinnliga studenter i jämförelse med manliga studenter på VFU kan iaktas inom nästan alla olika faktorer till stress (Suarez-Garcia m.fl. 2018; Suen m.fl. 2016; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016). Även i studien av Suarez-Garcia m.fl. (2018) skattades stressen hos kvinnor i jämförelse med män högre för samtliga stressfaktorer. I kontrast till dessa resultat har studierna av Blomberg m.fl. (2014) samt Labrague m.fl. (2017) som båda jämfört skattade stressnivåer med könstillhörighet ej funnit någon signifikant skillnad mellan män och kvinnor i resultaten.

Skolår och erfarenhet

Skillnader i den upplevda stressen beroende på vilket år sjuksköterskestudenterna genomförde sin VFU kunde ses i flera studier (Suarez-Garcia m.fl. 2018; Suen m.fl. 2016; Gurková m.fl. 2018; Labrague m.fl. 2017). Ett samband med högre stress för studenter som läste sitt sista, tredje år på utbildningen jämfört med studenter som läste de tidigare åren kunde iaktas (Suen m.fl. 2016; Gurková m.fl. 2018). Även i studien av Suen m.fl. (2016) kunde ett liknande resultat iaktas där studenterna som hade genomfört mer än totalt 20 veckors praktik var mer stressade än de studenter som hade genomfört fyra veckors praktik. Motsatsen till detta kunde dock ses i studierna av Suarez-Garcia m.fl. (2018) och Suresh m.fl. (2012) som båda påvisade en negativ korrelation mellan stress och skolår.

DISKUSSION

I följande avsnitt presenteras styrkor och svagheter med vald metod, litteratursökning och kvalitetsgranskning samt vad som eventuellt hade kunnat göras annorlunda. Resultatet kommer diskuteras utifrån tidigare känd kunskap och vilka eventuella innebörder resultatet tillsammans med tidigare forskning skulle kunna ha för framtida forskning samt utveckling av lärosäten och kliniska verksamheter.

Metoddiskussion

Då syftet var att undersöka faktorer som påverkar stress hos sjuksköterskestudenter under VFU ansågs artiklar med kvantitativ design vara det lämpligaste då de svarar på syftet. Enligt Polit och Beck (2018) ger den kvantitativa designen mer numeriska värden som till exempel graderade svarsalternativ och dessa kan ge en överblick över korrelationer, i denna litteraturstudien innebär detta vilka faktorer som korrelerar med hög stress respektive låg stress för sjuksköterskestudenter på VFU. Metodvalen diskuteras nedan med hjälp av metodlitteratur.

Studiedesign

Kvantitativa artiklar använder mätinstrument som ger numeriska värden för att på ett strukturerat sätt minska eventuell bias samt öka validiteten i forskningen, enligt Polit och Beck (2018). Datainsamlingen sker då på ett systematiskt sätt vilket gör den svårare att påverka med personliga åsikter och förutfattade meningar, vilket leder till en större objektivitet vid kvantitativ studiedesign (a a). Kvantitativa artiklar valdes med avsikt då objektivitet och de numeriska resultaten skulle ingå i litteraturstudien. Medvetet valdes kvalitativa artiklar bort då det inte hade gett en stor deltagargrupp samt att kvalitativa artiklar inte hade svarat lika bra på vårt valda syfte.

Fördelar med mätinstrumenten som används vid kvantitativa artiklar är att mätinstrumenten är formella eller standardiserade, enligt Forsberg och Wengström (2016) samt Polit och Beck (2018). Majoriteten av de utvalda artiklarnas mätinstrument var internationellt använda och skapar därför en större tillförlitlighet. Mätinstrumentet PSS är specifikt utformat för sjuksköterskestudenter och deras stress under VFU och återfinns i hälften av artiklarna. Fördelen med att PSS återkommer i hälften artiklarna gör att resultatet i artiklarna går att jämföra lättare då de använder samma svarsalternativ. Däremot kan det bli svårare att jämföra PSS med de andra mätinstrumenten. I sammanställningen av resultatet uppkom det dock ingen större svårighet att jämföra de olika mätinstrumenten även om svarsalternativen i mätinstrumenten varierade. Enligt Polit och Beck (2018) bör mätinstrument bedömas utifrån validitet som visar hur väl ett instrument mäter det som instrumentet förväntas mäta. Genom att artiklarna har använt frågeformulär som validerats anses frågorna vara väl utformade och deltagarnas svar på frågorna möter syftet väl. Mätinstrumenten som blivit översatta från originalspråk till ett annat språk försäkrade sig om att innebörden av frågorna var densamma och att mätinstrumentets betydelse inte ändrats i översättningen, vilket anses höja kvaliteten på artiklarna. Mätinstrumentet bedöms även i reliabilitet, där det undersöks om samma resultat uppnås i upprepade mätningar med det valda mätinstrumentet (Polit & Beck, 2018). En styrka med litteraturstudien kan ses då samtliga mätinstrument i de undersökta artiklarna har genomgått ett flertal mätningar för att försäkra reliabiliteten i olika utsträckningar. PSS har genomgått ett flertal undersökningar och har en högre reliabilitet än mätinstrumentet i artikeln av Blomberg m.fl. (2014) som endast genomgått två tester för att säkra sin reliabilitet. Kombinationen av flera mätinstrument med olika grad av reliabilitet kan ses som en svaghet, dock har majoriteten av mätinstrumenten hög reliabilitet som i sin tur kan ses som en styrka.

Genom att använda kvantitativa mätinstrument strävar forskaren efter att kvantifiera egenskaper (Forsberg & Wengström, 2016; Polit & Beck, 2018). I kvantitativa frågeformulär måste deltagaren passa in i mätinstrumentets ram och

kan inte uttrycka precis vad deltagaren tycker (a a). Det kan då vara svårt att sätta känslor och erfarenheter i ett frågeformulär eller i en skala, som gjorts i de valda artiklarna. Resultatet i artiklarna skulle kunna missa eventuella aspekter som studenterna kan ha. Undersökningarna får endast svar på de frågor som ges till deltagarna, vilket kan ses som en svaghet i litteraturstudien. Här skiljer sig kvalitativa artiklar åt där forskaren till exempel har haft intervjuer med deltagare där deltagarna fritt fått uttrycka sina upplevelser och känslor med sina egna ord (Forsberg & Wengström, 2016; Polit & Beck, 2018). I intervjuer fångar forskaren exakt det som deltagaren själv känner, deltagaren behöver då inte ge exakta svar utan kan formulera sig med fria uttryck (a a). Alla människor upplever händelser olika och har olika sätt att förklara vad som hänt och upplevts. Avgränsningen till att endast använda kvantitativa artiklar skulle kunna vara en nackdel i avseendet att det skulle kunna innebära att en del deltagare kan ha svårt att passa in i de frågor och skalor som ställs i kvantitativa mätinstrument. Om litteraturstudien istället hade varit baserad på kvalitativa artiklar skulle andra aspekter om vad sjuksköterskestudenterna tycker, känner och möjligtvis även andra stressfaktorer kommit fram.

Fördelarna med kvantitativa artiklar är däremot att urvalet är större jämfört med kvalitativa artiklar samt att resultatet är mer generaliserbart (Polit & Beck, 2018). Vid ett större urval underlättas generaliseringar då resultatet blir mer generaliserbart mot en större population (a a). I de sammanställda artiklarna i litteraturstudien har representationen av undersökningspopulationen varierat mycket mellan artiklarna, allt från 93,9% svarsfrekvens till 33% svarsfrekvens. Huruvida resultaten har varit signifikanta eller ej har också varierat. Att en undersökning har en låg svarsfrekvens i en undersökning är aldrig önskvärt och påverkar bevisvärdet negativt. En styrka i litteraturstudien kan dock ses utifrån att ett flertal artiklar sammanställts och mängden data leder till en större reliabilitet samt icke signifikant data blir mindre framträdande. En systematisk litteraturstudie med ett ännu bredare material skulle leda till ett resultat med ännu högre bevisvärde.

Litteraturstudiens process

Eftersom författarparet saknar erfarenhet av att skriva litteraturstudier användes en modifierad version av Polit och Becks (2018) process på nio steg. Genom att använda Polit och Becks (2018) process som en guide får litteraturstudien ett strukturerat förfarande och inga huvudsteg i processen missas. Ett sådant strukturerat sätt att arbeta bedöms vara en styrka för litteraturstudier. Hade inte processen använts hade litteraturstudien riskerat att upplevas som osammanhängande och till slut haft en sämre kvalitet.

Litteratursökning

De tre databaser som använts ansågs vara tillräckliga för att täcka in stora mängder artiklar som var relevanta och användbara. CINAHL har ett omvårdnadsperspektiv, vilket är grundläggande inom sjuksköterskeprofessionen. PubMed är framförallt en medicinskt inriktad databas men som även fångar upp en stor mängd artiklar av relevans för vårt syfte. PsycINFO är inriktad på artiklar som forskar inom psykologi, då stress är psykologiskt såväl som fysiologiskt var databasen relevant då artiklar upptäcktes i PsycINFO som inte återfanns i varken CINAHL eller PubMed. Genom att använda tre databaser anses det som en styrka.

Genom att sökblocken som användes utformades efter syftets bärande begrepp, ökar troligheten att hitta relevanta artiklar i databassökningen. Inom sökblocken användes databasernas egna termer vilket ökar antalet träffar som är relevanta, enligt Polit och Beck (2018). Genom att inte endast använda databasernas termer utan även synonymer gav det databassökningarna fler möjligheter att anträffa relevanta artiklar. Sökorden ansågs vara tillräckliga och inom ramen för relevans. Sökorden hade möjligtvis kunnat vara fler, dock riskeras då sökningen att gå ifrån syftet. Därför begränsades sökorden till de som var mest väsentliga för syftet.

Användningen av olika sökblock i sökningen ger en mer precis och tydlig sökning, i enlighet med Polit och Beck (2018). Mellan sökblocken användes AND och inom sökblocken mellan orden/fraserna användes OR för att maximera relevant sökningsresultat, vilket kan ses som en styrka. Genom att använda synonymer inom sökblocken och sätta OR mellan orden/fraserna gav det en bredare sökning då fler möjliga kombinationer och artiklar kunde hittas som använt olika ord. NOT användes inte i sökningarna då det enligt Willman m.fl. (2016) smalnar av och kan sortera bort relevanta artiklar för litteraturstudien. Däremot gjordes en manuell exklusion genom läsning av titlar och abstrakt av de artiklar som inte svarade på syftet.

För att begränsa och precisera sökningen användes inklusions- och exklusionskriterier. För att resultatet skulle bli aktuellt och inte sammanställa artiklar som inte är av lika hög relevans idag inkluderades enbart artiklar från år 2008 och framåt. Det är en styrka för litteraturstudien då enbart aktuell forskning användes. Däremot kan det vara en nackdel att exkludera artiklar som är publicerade innan år 2008 då antalet träffar i sökningen minskade, samt relevanta artiklar för ämnet kan ha missats. Artiklar som ej återfanns av Malmö Universitet och som inte anträffades på de valda databaserna har ej tagits med och kan möjligtvis leda till att relevant litteratur missas. Enbart artiklar på engelska inkluderades vilket minskade antalet artiklar i sökningen något.

I litteratursökningen hittades två artiklar som verkade svara bra på litteraturstudiens syfte som var skrivna helt på kinesiska. De kinesiska artiklarna exkluderades och eventuellt kan resultatet i litteraturstudien ha erhållit ett annorlunda resultat om de inkluderats. Vad de artiklar som väljs bort enligt kriterierna hade kunnat bidra med är oklart då författarparet har begränsade språkkunskaper utöver engelska och svenska. Det engelska språket är inte modersmål för författarna vilket kan innebära en risk för möjliga feltolkningar av artiklarna.

Sökresultatet ansågs vara tillräckligt för att genomförandet av litteraturstudien skulle bli optimal. Då databassökningarna gjordes i tre databaser blev urvalet hanterbart. Genom att initialt läsa rubrikerna på alla artiklar i sökresultatet kunde de artiklar som inte svarade på syftet sorteras bort. Artiklarna som blev kvar genomgick en granskning av deras abstrakt. Abstraktläsningen gjorde att bedömningen av om artiklarna svarade på syftet till litteraturstudien blev tydligare och därmed skedde ett urval av de artiklar som svarade tydligt på syftet. Genom att gå igenom abstrakt missas inte artiklar som svarar på syftet vilket innebär en styrka hos litteraturstudien. Artiklarna lästes sedan hela och utefter hur väl de svarade på syftet och efter kvalitetsgranskningen valdes de tolv artiklar ut för att skapa resultatet i litteraturstudien. Genom att endast ha med hög och medelhög kvalitet på artiklarna ökar kvaliteten och trovärdigheten på litteraturstudien.

Kvalitetsgranskning

Kvalitetsgranskningen genomfördes med hjälp av en mall som modifierades av författarna till litteraturstudien. Kvalitetsgranskningsmallen baserades på rekommendationer av Willman m.fl. (2016). Modifieringen gjorde att mallen anpassades till en större relevans för litteraturstudien. Mallen gjorde att artiklarna bedömdes utifrån samma punkter och det gav en likvärdig bedömning av de utvalda artiklarna. Artiklarna lästes oberoende av varandra för att få en objektiv bild av artiklarna. Därefter fyllde författarna i kvalitetsgranskningsmallen gemensamt efter analysering och jämförelse av författarnas olika synpunkter. Då kvalitetsgranskning är nytt för författarparet kan inte feltolkning uteslutas utan bör ses som en risk. Dock bör det ses som en styrka att artiklarna lästes och bedömdes separat för att sedan sammanställas gemensamt.

Presentation av resultat

Genom att initialt lägga vikt vid de primära faktorerna som stressat sjuksköterskestudenter mest i varje artikel lades en grund för att kunna kategorisera och hitta ett mönster i de olika artiklarna. De mönster som hittades resulterade i fem huvudkategorier som presenterades i resultatet i litteraturstudien. Sex av artiklarna baserades på mätinstrumentet PSS som är en stor skala internationellt och som specifikt inriktar sig på sjuksköterskestudenters stress under VFU (Al-Zayyat m.fl. 2014; Zhao m.fl. 2015; Jimenez m.fl. 2009; Shaban m.fl. 2012; Gurková m.fl. 2018; Labrague m.fl. 2017). Två av de utvalda artiklarna har använt sig av mätinstrumentet KEZKAK som även det är internationellt använt och inriktar sig på sjuksköterskestudenters stress under VFU (Suarez-Garcia m.fl. 2018; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016). En artikel har använt mätinstrumentet the Nursing Stress Scale (Suresh m.fl. 2012), och en artikel har använt sig av The Stressors in Nursing Students frågeformulär (Suen m.fl. 2016). De resterande två artiklarna har använt sig av mätinstrument som var egenkonstruerade av författarna, dessa var: Bagcivan m.fl. (2015) samt Blomberg m.fl. (2014). Mätinstrumenten som var egenkonstruerade bör genomgå fler validitets- och reliabilitetsprövningar för att utvecklas och bli mer tillförlitliga. Genom att ha med olika mätinstrument i resultatet bidrar det till ett bredare resultat. Alla artiklar har utförts på varierande platser i världen, vilket bidrar till ett resultat som beskriver sjuksköterskestudenter internationellt. Däremot gör den stora spridningen av länder samt endast tolv artiklar att litteraturstudien inte kan generalisera sjuksköterskestudenter i hela världen då utbildningen ser olika ut internationellt. För ett mer generaliserbart resultat bör fler vetenskapliga artiklar iakttas och analyseras.

Några artiklar hade inkluderat till exempel nyexaminerade sjuksköterskor och den teoretiska delen av sjuksköterskeutbildningen. De delar i artiklarna som inte var sjuksköterskestudenter och VFU inkluderades inte i litteraturstudien. I samtliga artiklarna fanns en tydlig separation av de olika resultaten (Al-Zayyat m.fl. 2014; Gurková m.fl. 2018; Labrague m.fl. 2017; Shaban m.fl. 2017; Suresh m.fl. 2012; Zhao m.fl. 2015). Stressfaktorer och coping var bearbetade var för sig. Sjuksköterskestudenter och nyexaminerade sjuksköterskor var bearbetade för sig. Den tydliga separationen i resultatredovisningen blir en styrka då artiklarnas resultat var enkla att separera och inkludera i litteraturstudiens resultat. Däremot kan det vara en nackdel då artiklarnas fokus inte endast har varit sjuksköterskors stressfaktorer under sin VFU-placering.

Resultatdiskussion

Nedan följer en genomgång av resultatet i relation till teoretisk bakgrund samt tidigare forskning och kommer här diskuteras och utvecklas vidare. Möjliga förändringar som lärosätena och kliniska verksamheter skulle kunna implementera för sjuksköterskestudenter på VFU kommer även att diskuteras. Flera olika stressfaktorer har varit återkommande i litteraturstudiens resultat och kommer här diskuteras under rubriker av vad som ansågs vara liknande stressfaktorer och av vilka liknande innebörder stressfaktorerna skulle kunna ha. Alla studier visade att sjuksköterskestudenter var måttligt stressade överlag på VFU medan stressfaktorerna som stack ut som mer eller mindre stressande varierande.

Oförberedd och rädd för att misslyckas

Resultatet i aktuell litteraturstudien kunde påvisa att många sjuksköterskestudenter upplevde sig otillräckligt kunniga, kompetenta, förberedda eller rädda för att misslyckas och göra fel under sin VFU (Bagcivan m.fl. 2015; Shaban m.fl. 2012; Suarez-Garcia m.fl. 2018; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016; Jimenez m.fl. 2009; Suresh m.fl. 2012). En del studenter uttryckte också att de kände sig maktlösa under VFU (Suarez-Garcia m.fl. 2018; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016). Många av de högst rankade stressfaktorerna under VFU var kopplade till känslan av att inte vara förberedd, att göra fel, misstag eller att ha för kort VFU-förberedelse (Bagcivan m.fl. 2015). En anledning till att många studenter känner stress över att inte vara tillräckligt förberedda eller att misslyckas under sin VFU skulle kunna vara att VFU-placeringar samt teori kopplat till VFU-placeringarna är för korta och kunskapen som behövs för att kunna agera med självsäkerhet på VFU som student är otillräcklig. Innebörden av att sjuksköterskeutbildningarna skapar en god grund att stå på för sjuksköterskestudenter och genomför kontinuerliga utvärderingar av studenters upplevelser av lärandet är troligtvis relevant för att kunna utveckla sjuksköterskeprogrammet och stärka sjuksköterskeprofessionen. Enligt ICN:s etiska kod för sjuksköterskor bör lärare och forskare främja kontinuerligt lärande och kompetensutveckling inom sjuksköterskeutbildningen (Svensk sjuksköterskeförening, 2017). I studien av Ulander m.fl. (2016) uttryckte några studenter behovet av mer praktisk träning och förberedande föreläsningar innan VFU-placeringarna påbörjas. En ytterligare risk med att känna sig oförberedd och rädd att för att misslyckas tillsammans med stress hos sjuksköterskestudenter skulle kunna vara att välmåendet och hälsan påverkas av detta och att den utförda omvårdnaden blir sämre. I Studien av Chana m.fl. (2015) kunde en tydlig koppling mellan personalens välmående och patientens välmående ses, samt att sjuksköterskorna upplevde att omvårdnaden påverkades av deras välmående och stress.

Kommunikation och stress från lärare

Aktuell litteraturstudie kunde påvisa att interaktion med lärare samt bedömningar från skolan under VFU var en återkommande stressfaktor (Al-Zayyat m.fl. 2014; Gurková m.fl. 2018; Shaban m.fl. 2012; Labrague m.fl. 2017). Det kunde även påvisas att många sjuksköterskestudenter upplevde problem i kommunikationen med skolan och att tid för stöd och hjälp från skolpersonal sällan fanns (Bagcivan m.fl. 2015). Detta är även i linje med studien av Decker och Shellenbarger (2012) som föreslagit att ett större stöd från skolan till studenterna genom en mer anpassad lärandemiljö som passar studenternas individuella situationer skulle kunna underlätta lärandet och få studenterna att känna sig mer bekväma i sin roll på VFU. Detta understöds ytterligare i studien av Hathorn m.fl. (2009) som angett att kommunikation mellan skola, lärare, handledare, vårdpersonal och

student vara av vikt för att ge studenten en förbättrad VFU-miljö. Ett problem som uttrycks av flera sjuksköterskor som inte själva är handledare för studenter men som jobbar på samma avdelning är deras omedvetenhet om studentens lärandemål och kompetensnivå, samt att många känner att de inte frivilligt närmar sig eller hjälper studenten då de själva inte vet något om studentens kompetens och mål. Genom att alla berörda parter i studentens lärandemiljö uttrycker sina förväntningar, begränsningar och eventuell oro kan en förståelse av vilka förväntningar och begränsningar som finns hos de olika parterna samt en ömsesidig respekt skapas (Decker & Shellenbarger, 2012). Några sjuksköterskestudenter uttrycker som förslag till förbättringar av VFU att bättre kommunikation mellan universitet och handledare, samt gemensamma mål och riktlinjer behövs (Ulander m.fl. 2016). Andra studenter uttryckte även att lärarna skulle behöva ha mer kontakt med VFU-placeringen innan praktiken påbörjas för att försäkra sig om att VFU-platsen vet vad studenten ska lära sig (a a). En förbättrad individanpassad lärandemiljö för studenten kan möjligtvis åstadkommas genom att skolan inkluderar handledaren till studenten mer i utformningen av VFU-uppgifter. Detta skulle kunna bidra till att studenten känner sig tryggare och säkrare på sin VFU-placering.

Mötet med patienten

Oron inför mötet med patienter i olika svåra situationer såsom lidande, smärta, psykosociala behov och döende eller att upptäcka en avliden patienten var återkommande stressfaktorer i aktuell litteraturstudie (Jimenez m.fl. 2009; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016; Suarez-Garcia m.fl. 2018; Zhao m.fl. 2015; Bagcivan m.fl. 2015; Suresh m.fl. 2012). Mötet med lidande, smärta, döende patienter och psykisk sjukdom i vården är en vardaglig del av sjuksköterskeyrket och hur sjuksköterskan som individ reagerar och möter dessa patienter kan vara svårt att förutsäga. Negativa attityder, oro och känslan av att vara oförberedd i mötet med döende patienter bör också iakttas (Jafari, 2015). Adekvat utbildning i palliativ vård under sjuksköterskeutbildningen är något som bör ges för att förbättra sjuksköterskestudenters attityder mot att möta döende patienter och bör vara en central del i sjuksköterskeprogrammet. Vidare kan färdiga sjuksköterskors etiska formgivning till att bemöta och hantera svåra situationer påverkas till stor del av personliga attribut och professionella kvalifikationer (Thorup m.fl. 2012). Personliga attribut och professionella kvalifikationer utgörs av personlig och professionell livserfarenhet av sårbarhet och lidande och utvecklas över tid. Erfarenheter av personlig sorg, smärta eller lidande kan leda till både en djupare förståelse och kunskap i att bemöta en patients lidande och smärta men det kan också leda till en försämrad förmåga att bemöta patienters lidande och smärta genom oförmågan att separera patientens känslor från de egna känslorna. Svensk sjuksköterskeförenings etiska kod för sjuksköterskor (2017) belyser betydelsen av att lyfta fram sjuksköterskans egna hälsa i egenskap av mentalt, fysiskt, socialt och själsligt välbefinnande och dess samband med förmågan att ge god omvårdnad till patienten.

Sjuksköterskornas och sjukvårdspersonalens roll

Resultatet i aktuell litteraturstudie kunde visa att sjuksköterskestudenter upplever att otrevligt bemötande från sjuksköterskor och läkare som stressfyllt samt att personalen i sig är stressande under VFU (Al-Zayyat m.fl. 2014; Bagcivan m.fl. 2015; Shaban m.fl. 2012; Labrague m.fl. 2017). Det har i tidigare forskning konstaterats att de flesta sjuksköterskestudenter upplever att deras handledare inte har tillräckligt med tid för dem, att läkare ofta helt och hållet ignorerar dem och

att det ofta finns tydliga hierarkier på arbetsplatserna (Last & Fulbrook, 2003). Många sjuksköterskor som inte själva är handledare till studenten på avdelningen säger att de är omedvetna om studentens lärandemål och kompetensnivå och att de inte gärna närmar sig studenten eller har så mycket att bidra med till studentens lärande (Hathorn m.fl. 2009). Sjuksköterskor upplevde varierande känslor i mötet med sjuksköterskestudenter i arbetet, om sjuksköterskorna var stressade med patienter eller mitt uppe i något upplevde de ofta det som irriterande att behöva hjälpa en student när de själva inte hade tid medan om det fanns tid upplevde sjuksköterskorna det ofta som kul och givande att samarbeta med en student. Andra motivationsfaktorer för sjuksköterskor att jobba eller samarbeta med sjuksköterskestudenter var i form av att få ny kunskap och idéer som studenterna har med sig (a a).

I en rapport över sjuksköterskestudenters upplevelser av VFU av Ulander m.fl. (2016) som vårdförbundet har gett ut var möjligheten till reflektion tillsammans med handledare den största missnöjesfaktorn hos studenterna. En av fyra studenter övervägde även att byta yrke efter någon VFU-placering. Några av studenternas förslag till hur VFU-placeringarna skulle kunna förbättras var att ge ersättning till handledarna, ha avsatt tid för reflektion och att skolan skulle kolla av intresset för att vara handledare hos sjuksköterskor innan de fick en student placerad hos sig. Andra förslag från studenterna var att ge mer handledarutbildningar till sjuksköterskor samt att skapa en mindre stressig arbetsmiljö med mer tid till reflektion där studenten kan ta sin tid att utföra uppgifter utan att handledaren behöver ta över studentens arbetsuppgifter på grund av tidsbrist (a a). Stress och arbetsbelastning för vårdpersonal generellt hänger troligtvis ihop med sjuksköterskestudenters upplevda stress och mående och när vårdpersonalen inte har tid med sina egna arbetsuppgifter är det svårt att också ha tid till att hjälpa studenten i sitt lärande.

Smittrisk och infekterade nålar

I aktuell litteraturstudie kunde det påvisas att många sjuksköterskestudenter oroade sig över att bli smittad av en patient eller av en infekterad nål och detta var en källa till stress (Jimenez m.fl. 2009; Suarez-Garcia m.fl. 2018). Arbetsrelaterade infektionssjukdomar bland vårdpersonal står för några hundratal fall av de arbetsrelaterade sjukdomarna som är anmälda till ISA (informationssystemet för arbetsskador; arbetsmiljöverket). De viktigaste förebyggande åtgärderna för att minska smittspridning och arbetsrelaterade infektioner är att vårdpersonal konsekvent följer basala hygienrutiner samt känner till smittsamma sjukdomars spridningsvägar (Socialstyrelsen, 2006). Att som oerfaren student uppleva stress på VFU av att vistas i vårdmiljöer som kan vara potentiellt smittsamma skulle möjligtvis kunna förebyggas genom att öka studenternas teoretiska och praktiska kunskaper om basala hygienrutiner samt inneha en bredare kunskap om smittsamma sjukdomar innan VFU-placeringen påbörjas.

Vara kvinnlig student

Det har i litteraturstudien påvisats att kvinnliga studenter upplevde högre stress än manliga studenter inom nästan alla stressfaktorer (Suarez-Garcia m.fl. 2018; Suen m.fl. 2016; Llapa-Rodriguez m.fl. 2016). Många kvinnor upplever högre stress än män på arbetsplatser generellt även om forskningen inte är helt entydig (Gyllensten & Palmer, 2005). Många kvinnor på arbetsplatser upplever mer stress från vissa faktorer oftare än män, såsom diskriminering och stereotypisering (a a).

Vidare är det svårt att säga varför just kvinnliga sjuksköterskestudenter upplever mer stress än manliga med nuvarande forskning. Vidare forskning inom detta område hade kunnat bidra med en bredare förståelse för kvinnliga respektive manliga sjuksköterskestudenters unika situationer och stressupplevelser.

Läsa sista utbildningsåret och ha mer VFU erfarenhet

I litteraturstudien kunde det delvis ses ett positivt samband mellan stress och sista utbildningsåret eller mer än 20 veckors VFU erfarenhet (Suen m.fl. 2016; Gurková m.fl. 2018) men motsatsen kunde också påvisas där de studenter som gick de tidigare skolåren var mer stressade än de som gick de senare (Suarez-Garcia m.fl. 2018; Suresh m.fl. 2012). Resultaten från de olika undersökta studierna är flertydiga och någon generell slutsats går således inte att dra. En möjlig förklaring till de olika resultaten i studierna är att utbildnings-sätena samt VFU-utformningen skiljer sig åt i de olika studierna.

KONKLUSION

Det framkom i litteraturstudien att faktorer till stress hos sjuksköterskestudenter på VFU varierar mycket, medans vissa faktorer har varit återkommande och utmärkt sig som särskilt stressande för sjuksköterskestudenter. Den mest frekvent rapporterade källan till stress var att studenterna inte kände sig tillräckligt förbereda och kompetenta inför uppgifterna under VFU samt att de oroade sig över om de skulle bli godkända på VFU-placerings examinationen. En annan genomgående stressfaktor i studierna var mötet med patienten i svåra situationer. Studenterna oroade sig och upplevde stress från att behöva möta och ta hand om patienter som uttryckte psykosocialt behov, lidande, smärta samt att möta en död eller döende patient. En ytterligare stressfaktor som stack ut i många studier var dålig kommunikation mellan student och handledare samt mellan student, handledare och lärosäte. Andra faktorer som var tydligt stressande i vissa studier men inte lika tydliga i andra var att vara kvinnlig student, att vara i det sista året på utbildningen eller ha mer VFU erfarenhet samt att bli smittad av en patient eller en infekterad nål. Det framkom också att sjuksköterskestudenter var i genomsnitt måttligt stressade under VFU.

FORTSATT KUNSKAPSUTVECKLING OCH FÖRBÄTTRINGSARBETE

Resultatet har gett författarna till litteraturstudien en större insyn i vilka faktorer som påverkar stress hos sjuksköterskestudenter under VFU. Resultatet har framförallt gett en bredare förståelse av den mångfald av stressfaktorer som påverkar studenter under VFU samt en insyn i ett flertal olika länders sjuksköterskeprogram och VFU-placeringar. Det som fortfarande kvarstår som delvis outforskat för författarna till litteraturstudien är vilka ytterligare följdkonsekvenser stress för sjuksköterskestudenter kan ha för det personliga livet. Ett ytterligare område som hade varit intressant att forska vidare inom är vilka hanteringsstrategier som sjuksköterskestudenter kan använda sig av för att bättra

hantera stress. Kvalitativa undersökningar inom samma ämnesområde som aktuell litteraturstudie hade även varit intressant för att ta del av mer personliga skildringar av stress.

Att förstå helheten i fenomenet sjuksköterskestudenters stress under VFU och hur det relaterar till personliga samt miljömässiga faktorer är inte helt enkelt och författarpärens litteraturstudie bidrar endast med en del i att förstå den helheten. Vidare forskning inom sjuksköterskestudenters upplevelser av VFU och stress ur andra perspektiv och med andra undersökningsmetoder för att få en större bredd i forskningsmaterialet är önskvärt. En utveckling inom sjuksköterskeutbildningens hantering av studenters VFU-placeringar utefter tillgänglig kunskap skulle även kunna förbättra sjuksköterskeutbildningen för studenterna. En ytterligare infallsvinkel som inte berörts i den här studien men som skulle kunna vara av vikt för att förbättra stressen hos sjuksköterskestudenter är studenternas hantering av stress. Möjligtvis skulle lärosäten och kliniska verksamheter erbjuda förbättrade stödjande åtgärder för att underlätta sjuksköterskestudenters hantering av stress. Att som sjuksköterska vara medveten om vilken roll sjuksköterskan spelar in i förandet av studenters stressupplevelse under VFU skulle också kunna leda till en attitydförändring och en omvärdering av sjuksköterskans roll som handledare för studenter. Vidare forskning inom området samt vidare undersökningar om konsekvenserna av sjuksköterskestudenters och sjuksköterskors stress skulle kunna vara lämpligt för att få ett större, mer mångfacetterat forskningsunderlag om stress relaterat till sjuksköterskeprofessionen och hur stress kan påverka omvårdnaden.

REFERENSER

Al-Zayyat A, Al-Gamal E, (2014) Perceived stress and coping strategies among Jordanian nursing students during clinical practice in psychiatric/mental health courses. *International Journal of Mental Health Nursing*, 23, 326-335

Arbetsmiljölagen, 1977:1160.

Arnetz B, (2013) *Hälsa, stress och effektivitet - ett ledningsperspektiv*. I: Arnetz B, Ekman R, (Red) *Stress: Gen, Individ, Samhälle* (upplaga 3:1). Stockholm: Författarna och Liber AB, sid 272-286

Bagcivan G, Cinar F, Tosun N, Korkmaz R, (2015), Determination of nursing students' expectations for faculty members and the perceived stressors during their education. *Contemporary Nurse*, 50:1, 58-71

Blomberg K, Bisholt B, Kullén Engström A, Ohlsson U, Sundler Johansson A, Gustafsson M, (2014) Swedish nursing students' experience of stress during clinical practice in relation to clinical setting characteristics and the organisation of the clinical education. *Journal of Clinical Nursing*, 23, 2264-2271

Carlson E, (2015) Kärnkompetenser i svensk sjuksköterskeutbildning- en kartläggning. ><https://www.swenurse.se>< PDF (2017-12-14)

Chana N, Kennedy P, Chessell Z, (2015) Nursing staff's emotional well-being and caring behaviours. *Journal of Clinical Nursing*, 24(19-20), 2835-2848

Davies E, (1993) Clinical role modelling: uncovering hidden knowledge. *Journal of Advanced Nursing*, 18(4), 627-636

Decker J, Shellenbarger T, (2012) Strategies for nursing faculty to promote a healthy work environment for nursing students. *Teaching and Learning in Nursing*, 7(2), 56-61

Forsberg C, Wengström Y, (2016) *Att göra systematiska litteraturstudier*. Stockholm, Natur & Kultur

Gurková E, Zeleníková R, (2018) Nursing students' perceived stress, coping strategies, health and supervisory approaches in clinical practice: A Slovak and Czech perspective. *Nurse Education Today*, 65, 4-10

Gyllensten K, Palmer S (2005) The role of gender in workplace stress: A critical literature review. *Health Education Journal* 64(3), 271-288

Hathorn D, Machtmes K, Tillman K (2009), The lived experience of nurses working with student nurses in the clinical environment. *The Qualitative Report*, 14(2), 227-244

Jafari M, Rafiei H, Nassehi A, Soleimani F, Arab M, Noormohammadi MR, (2015) Caring for Dying Patients: Attitude of Nursing Students and Effects of Education. *Indian Journal of Palliative Care*, 21, 192-197.

- Jimenez C, Navia-Osorio P-M, Diaz C-V, (2009) Stress and health in novice and experienced nursing students. *Journal of advanced nursing*, 66(2), 442-455
- Jonsdottir I, Folkow B, (2013) *Stressfysiologiska mekanismer i evolutionärt och historiskt perspektiv*. I: Arnetz B, Ekman R, (Red) *Stress: Gen, Individ, Samhälle* (upplaga 3:1). Stockholm: Författarna och Liber AB, sid 15-24
- Last L, Fulbrook P, (2003) Why do student nurses leave? Suggestions from a Delphi study. *Nurse Education Today*, 23(6), 449–458.
- Lazarus R, Folkman S, (1984) *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer Publishing Company.
- Labrague L-J, McEnroe-Petitte D-M, Papathanasiou I-V, Edet O-B, Tsaras K, Leocadio M-C, Colet P, Kleisariis C-F, Fradelos E-C, Rosales R-A, Santos-Lucas K-V, Velacaria P-I-T, (2017) Stress and coping strategies among nursing students: an international study. *Journal of Mental Health*, 2017 Dec 20,1-7
- Llapa-Rodriguez E-O, Marques D-A, Neto D-L, López-Montesinos M-J, Oliveira A-S-A, (2016) Stressful situations and factors in students of nursing in clinical practice. *Invest Educ Enferm*, 34(1), 211-220
- Polit D-F, Beck C-T, (2018) *Essentials of Nursing Research: Appraising Evidence for Nursing Practice (9th edition)*. Philadelphia: Wolters Kluwer.
- Sarafis P, Rousaki E, Tsounis A, Malliarou M, Lahana L, Bamidis P, Niakas D, Papastavrou E (2016), The impact of occupational stress on nurses' caring behaviors and their health related quality of life. *BMC Nursing*, 15, 1-9
- Shaban I-A, Khater W-A, Akhu-Zaheya L-M, (2012) Undergraduate nursing students' stress sources and coping behaviours during their initial period of clinical training: A Jordanian perspective. *Nurse Education in Practice*, 12, 204-209
- Sheu S, Lin H-S, Hwang S-L, Yu P-J, Hu W-Y, Lou M-F, (1997). The development and testing of perceived stress scale of clinical practice. *Nursing Research (Republic of China)*, 5 (4), 341–351
- Socialstyrelsen, (2006) *Att förebygga vårdrelaterade infektioner – ett kunskapsunderlag*: Lindsberg, Bergslagens Grafiska, sid 277-297
- Suarez-Garcia J, Maestro-Gonzalez A, Zuazua-Rico D, Sánchez-Zaballos M, Mosteiro-Diaz M, (2018) Stressors for Spanish nursing students in clinical practice. *Nurse Education Today*, 64, 16-20
- Suen W, Lim S, Wang W, Kowitlawakul Y, (2016) Stressors and expectations of undergraduate nursing students during clinical practice in Singapore. *International Journal of Nursing Practice*, 22, 574-583
- Suresh P, Matthews A, Coyne I, (2012) Stress and stressors in the clinical

environment: a comparative study of fourth-year student nurses and newly qualified general nurses in Ireland. *Journal of Clinical Nursing*, 22, 770-779

Svensk sjuksköterskeförening, (2017) *ICN:s etiska kod för sjuksköterskor*.
><https://www.swenurse.se>< PDF (2018-04-27)

Svensk sjuksköterskeförening, (2015) *Kärnkompetenser*.
><https://www.swenurse.se>< HTML (2018-04-25)

Thorup C-B, Rundqvist E, Roberts C, Delmar C, (2012) Care as a matter of courage: vulnerability, suffering and ethical formation in nursing care. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 26, 427-435

Ulander A-K, Vallgård J, Carlström E, Both S, Frank G, (2016) *Vårdförbundet students VFU-ranking 2016*. *Vårdförbundet.se* 2018-04-15.

Van Berkel K, Reeves B (2017) Stress among graduate students in relation to health behaviors. *College Student Journal*, 51(4), 498

Wallace L, Bourke M, Tormoehlen L, Poe-Greskamp M, (2015) Perceptions of clinical stress in baccalaureate nursing students. *International Journal of Nursing Practice*, 12(1), 1-8

Watson R, Gardiner E, Hogston R, Gibson H, Stimpson A, Wrate R & Deary I, (2009) A longitudinal study of stress and psychological distress in nurses and student nurses. *Journal of Clinical Nursing* 18, 270–278.

Willman A, Bahtsevani C, Nilsson R, Sandström B, (2016), *Evidensbaserad omvårdnad - en bro mellan forskning och klinisk verksamhet*. Lund, Studentlitteratur AB.

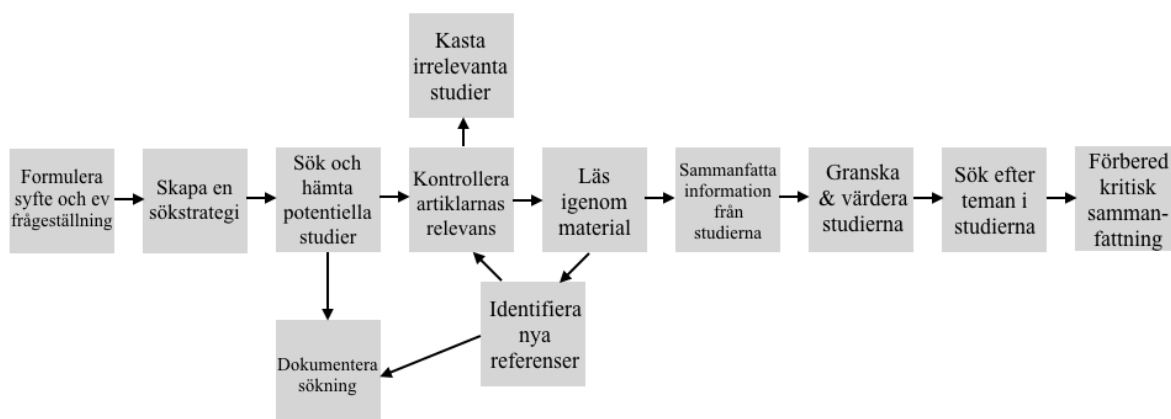
Yamashita K, Saito M, Takao T, (2012) Stress and coping styles in Japanese nursing students. *Int J Nurs Pract*, 18, 489–96

Zhao F-F, Lei X-L, He W, Gu Y-H, Li D-W, (2015) The study of perceived stress, coping strategy and self-efficacy of Chinese undergraduate nursing students in clinical practice. *International Journal of Nursing Practice*, 21, 401-409

BILAGA 1 - PROCESS NIO STEG

En process på nio steg inspirerad av Polit och Beck (2018) samt modifierad av författarna till litteraturstudien.

Bild. Process på nio steg, modifierad.

BILAGA 2A - SÖKNING CINAHL 2018-03-27

Sök #	Sökord	Antal träffar	Sökblock
#1	MH "Students, Nursing+"	28,674	Sjuksköterskestudent
#2	MH "Students, Nursing, Practical"	135	
#3	MH "Students, Nursing, Baccalaureate+"	4,239	
#4	"nursing students"	14,410	
#5	"nurses, pupil"	1	
#6	nursing student*	35,950	
#7	MH "Student Placement"	3,420	VFU
#8	MH "Nursing Practice"	25,475	
#9	MH "Students, Nursing, Practical"	135	
#10	MH "Practical Nurses"	4,821	
#11	MH "Medical Practice"	5,201	
#12	MH "Education, Nursing, Practical"	557	
#13	"clinical practice"	38,236	
#14	"nursing practice"	62,395	
#15	"clinical placement"	836	
#16	"clinical practice placement"	9	
#17	"clinical clerkship"	66	
#18	MH "Stress"	6,095	Stress
#19	MH "Stress, Psychological"	25,543	
#20	MH "Stress, Physiological"	2,573	
#21	"stressors"	6,007	
#22	"life stress"	510	
#23	"emotional stress"	479	
#24	"stress factor"	67	
#25	stress*	112,876	

#26	#1 OR #2 OR #3 OR #4 OR #5 OR #6	35,748	
#27	#7 OR #8 OR #9 OR #10 OR #11 OR #12 OR #13 OR #14 OR #15 OR #16 OR #17	109,837	
#28	#18 OR #19 OR #20 OR #21 OR #22 OR #23 OR #24 OR #25	107,142	
#29	#26 AND #27 AND #28	247 (174 som var senare än 2008)	

BILAGA 2B - SÖKNING PUBMED 2018-03-27

Sök #	Sökord	Antal träffar	Sökblock
#1	“Students, Nursing” [Mesh]	21,434	Sjuksköterskestudent
#2	"nursing students"	25,903	
#3	“nurses, pupil”	38,756	
#4	nursing student*	26,363	
#5	“Clinical Clerkship” [Mesh]	4,550	VFU
#6	“clinical practice”	152,529	
#7	"nursing practice"	16,034	
#8	“clinical placement”	880	
#9	“clinical practice placement”	12	
#10	"practical nurses”	726	
#11	"medical practice"	17,867	
#12	"education, nursing, practical"	5,387	
#13	"students, nursing, practical"	1,390	
#14	"nursing practice"	16,034	
#15	"student placement"	75	
#16	"Stress, Psychological" [Mesh]	114,542	Stress
#17	"Stress, Physiological" [Mesh]	181,531	
#18	“stressors”	28,901	
#19	“life stress”	3,385	
#20	“emotional stress”	4,128	
#21	“stress factor”	784	
#22	stress*	857,	

#23	#1 OR #2 OR #3 OR #4	38,946	
#24	#5 OR #6 OR #7 OR #8 OR #9 OR #10 OR #11 OR #12 OR #13 OR #14 OR #15	193,823	
#25	#16 OR #17 OR #18 OR #19 OR #20 OR #21 OR #22	801,254	
#26	#23 AND #24 AND #25	237 (160 som var senare än 2008)	

BILAGA 2C - SÖKNING PSYCINFO 2018-03-27

Sök #	Sökord	Antal träffar	Sökblock
#1	MAINSUBJECT.EXACT.EXPLODE("Nursing Students")	4,693	
#2	"nursing students"	6,235	Sjuksköterske- student
#3	"nurses, pupil"	0	
#4	nursing student*	15,149	
#5	MAINSUBJECT.EXACT.EXPLODE("Clinical Practice")	17,950	
#6	"clinical practice"	58,404	VFU
#7	"nursing practice"	6,247	
#8	"clinical placement"	300	
#9	"clinical practice placement"	0	
#10	"clinical clerkship"	988	
#11	MAINSUBJECT.EXACT.EXPLODE("Physiological Stress")	3,030	Stress
#12	MAINSUBJECT.EXACT.EXPLODE("Psychological Stress")	8,494	
#13	MAINSUBJECT.EXACT("Stress")	54,384	
#14	"stressors"	25,451	
#15	"life stress"	4,712	
#16	"emotional stress"	2,025	
#17	"stress factor"	215	
#18	stress*	283,165	
#19	#1 OR #2 OR #3 OR #4	15,091	
#20	#5 OR #6 OR #7 OR #8 OR #9 OR #10	64,651	
#21	#11 OR #12 OR #13 OR #14 OR #15 OR #16 OR #17 OR #18	260,408	
#22	#19 AND #20 AND #21	160 (123 som var senare än 2008)	

BILAGA 3:

KVALITETSGRANSKNINGSPROTOKOLL

Granskningsprotokoll för kvalitetsbedömning av studier med kvantitativ metod, modifierad från Willman m.fl. (2011).

Studiepopulation

Antal deltagare.....

Bortfall.....

Ålder.....

Man/Kvinna.....

Adekvata exklusioner []Ja []Nej

Mätmetoder

Vilka mätmetoder användes?

.....

Vilka var huvudresultaten?.....

.....

.....

Urvalsförfarandet beskrivet? []Ja []Nej

Representativt urval? []Ja []Nej

Är bortfall beskriven? []Ja []Nej

Adekvat statistisk metod? []Ja []Nej

Etiskt resonemang? []Ja []Nej

Hur tillförlitligt är resultatet:

Är instrumenten valida? []Ja []Nej

Är instrumenten reliabla? []Ja []Nej

Är resultatet generaliserbart? []Ja []Nej

Sammanfattande bedömning av kvalitet

[] Hög

[] Medelhög

[] Låg

BILAGA 4 ARTIKELMATRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
<p>Perceived stress and coping strategies among Jordanian nursing students during clinical practice in psychiatric/mental health courses</p> <p>Al-Zayyat et al.</p> <p>2014, Jordan</p> <p>International Journal of Mental Health Nursing</p>	<p>Descriptive, Longitudinal design Quantitative</p> <p>Five universities situated in the middle part of Jordan</p> <p>undergraduate Jordanian nursing students who were studying at Jordanian universities and enrolled in PMHN clinical courses</p>	<p>To determine the degrees of stress, the types of stressors, and the coping strategies perceived by nursing students during pre- and post-clinical periods in PMHN courses</p>	<p>The Basic Information Questionnaire</p> <p>Perceived Stress Scale</p> <p>Coping Behavior Inventory</p>	<p>65 (90% response rate)</p> <p>0% dropout rate</p>	<p>The highest reported types of stressors at both data-collection times were taking care of patients, stress related to teachers and nursing staff, and from assignments and workloads</p>	<p>Medium</p> <p>Ethical approval was obtained from the research ethics committee at the University of Jordan and all other targeted universities</p> <p>No dropouts between measuring points</p> <p>No motivation for exclusion criterias</p>

BILAGA 4 ARTIKELMATRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
<p>Determination of nursing students' expectations for faculty members and the perceived stressors during their education</p> <p>Bagcivan et al</p> <p>2015, Turkey</p> <p>Contemporary Nurse</p>	<p>Cross-sectional Descriptive study Quantitative</p> <p>Nursing school in Turkey</p> <p>Nursing students in 2nd, 3rd and 4th year</p>	<p>We aimed to determine the features of faculties that are most sought after by nursing students and to identify the conditions that lead to stress in the education process</p>	<p>Data collection form developed by the researchers of this study</p>	<p>260 (87% response rate)</p> <p>N/A</p>	<p>'Intensive theoretical lessons', 'crowded classes', 'monotonous and boring lessons', 'the negative behaviours of the nurses/doctors or the patients', 'fear of failure or making mistakes during the clinical practice' and 'seeing a dying patient' were the most stressful conditions for the students.</p>	<p>Good</p> <p>Approval from the ethics committee of the hospital and with permission from the nursing school</p> <p>Well described of method and results</p>

BILAGA 4 ARTIKELMATTRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
<p>Swedish nursing students' experience of stress during clinical practice in relation to clinical setting characteristics and the organisation of the clinical education</p> <p>Blomberg et al</p> <p>2014, Sweden</p> <p>Journal of Clinical Nursing</p>	<p>Cross-sectional Quantitative</p> <p>Three universities in Sweden</p> <p>Nursing students in their final term</p>	<p>Describe nursing students' experience of stress during their clinical practice and evaluate the risk of stress in relation to the clinical setting characteristics and the organisation of the clinical education.</p>	<p>Numerical rating scale for the assessment of stress and questions about the clinical setting characteristics and the organisation of the education developed by the researchers of this study</p>	<p>185 (89% response rate)</p> <p>N/A</p>	<p>The absolute risk of stress was 57% in students with placements in hospital departments, as compared to 13% in students with placements in other clinical settings. The risk of stress increased to 71% if the students with placement in a hospital took the national clinical final examination. Performance of practice in a hospital department overcrowded with patients was also associated with increased risk of stress.</p>	<p>Good</p> <p>Ethical approval by the Uppsala Regional Ethical Review Board</p> <p>Big sample</p> <p>Well described method</p> <p>Good description of limitations</p>

BILAGA 4 ARTIKELMATRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
<p>Nursing students' perceived stress, coping strategies, health and supervisory approaches in clinical practice: A Slovak and Czech perspective</p> <p>Gurková et al</p> <p>2018, Slovakia and Czech</p> <p>Nurse Education Today</p>	<p>Cross-sectional descriptive study Quantitative</p> <p>2 universities in the Czech Republic and Slovakia</p> <p>Nursing students who are a first, second or third-year student following a bachelor's degree course</p>	<p>How do different types and degrees of stress perceived by students relate to their physio-psychosocial status and their coping behavior over the years of study? What are the differences in types and degrees of stress, physio-psychosocial status, and coping behavior between students who experienced group supervision led by nursing teachers in Slovakia and those who experienced individual mentorship in Czech Republic?</p> <p>Are types, degrees of stress, and coping behaviors the factors that predict students' physio-psychosocial status?</p>	<p>Perceived Stress Scale</p> <p>Physio-Psycho-Social Response Scale</p> <p>Coping Behavior Inventory</p>	<p>275 (91,6% response rate)</p> <p>N/A</p>	<p>Experienced nursing students perceived higher levels of stress than novice students. Slovak students subject to traditional group supervision by nursing teachers reported higher stress levels related to teachers, peers, lack of professional knowledge and skills</p>	<p>Medium</p> <p>Ethical requirements for conducting research on human subjects were met by the Universities.</p> <p>Well described method</p> <p>Big sample</p>

BILAGA 4 ARTIKELMATRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
<p>Stress and health in novice and experienced nursing students</p> <p>Jimenez et al.</p> <p>2009, Spain</p> <p>Journal of advanced nursing</p>	<p>Descriptive, Cross-sectional, Quantitative</p> <p>Higher School for Nursing at a University in Andalusia (Spain)</p> <p>All students at the Higher School for Nursing at a University in Andalusia (Spain)</p>	<p>To identify the differences in novice and experienced nursing students' reports of stress and health</p>	<p>A demographic data sheet</p> <p>Perceived stress scale</p> <p>Biopsychosocial status questionnaire</p>	<p>388 participants out of 503 who were asked to participate.</p> <p>11 participating students were not valid for analysis, total of 357 participating students answers were valid for analysis representing 71% of the entire nursing student population at the university</p>	<p>The three most stressful aspects of clinical practice were: Seeing the pain and suffering of patients and relatives, Being unable to provide appropriate responses to doctors', teachers', and patients' questions and Not knowing how to help patients with biopsychosocial problem</p>	<p>Medium</p> <p>The ethics committee of the university approved the research protocol</p> <p>Relates stressors with physiological and psychological symptoms in students</p>

BILAGA 4 ARTIKELMTRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
<p>Stress and coping strategies among nursing students: an international study</p> <p>Labrague et al</p> <p>2017, Greece, the Philippines and Nigeria</p> <p>Journal of Mental Health</p>	<p>Cross-sectional, descriptive, comparative design Quantitative</p> <p>Nursing schools in Greece, the Philippines and Nigeria</p> <p>Nursing students in the 2nd to 4th level of nursing education</p>	<p>Determine the level of stress, its sources and coping strategies among nursing students from three countries: Greece, the Philippines and Nigeria.</p>	<p>Perceived Stress Scale (PSS)</p> <p>Coping Behavior Inventory (CBI)</p>	<p>547 (29.4% were from Greece, 28% from the Philippines and 42.6% from Nigeria)</p> <p>N/A</p>	<p>Findings revealed that the degree of stress and the type of stressors and coping styles utilized by nursing students differ according to the country of origin. The year of study predicted overall stress</p>	<p>Good</p> <p>Approved by each institutional research committees</p> <p>Good description of method</p> <p>Big sample</p>

BILAGA 4 ARTIKELMTRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
Stressful situations and factors in students of nursing in clinical practice Llapa-Rodriguez et al 2016, Brasilia Invest Educ Enferm	Cross-sectional Quantitative Higher education institution, in the Northeast region of Brazil Students of nursing in the fifth or later period of their course	Evaluate risk factors for stress in students of nursing in clinical practice.	KEZKAK	119 (60,4% response rate) N/A	The factors which were most associated with stress were: Lack of competence; Impotence and uncertainty; and Patients seeking a closer relationship. The students of the sixth period were the most vulnerable to stress.	Medium Approved by the Research Ethics Committee of the Federal University of Sergipe

BILAGA 4 ARTIKELMATRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
<p>Undergraduate nursing students' stress sources and coping behaviours during their initial period of clinical training: A Jordanian perspective</p> <p>Shaban et al.</p> <p>2012, Jordan</p> <p>Nurse Education in Practice</p>	<p>Cross-sectional, Descriptive, Quantitative</p> <p>Two public universities in North of Jordan</p> <p>students who were completing the last week of their third-semester baccalaureate program in two public universities in Jordan.</p>	<p>To identify the level and types of stress perceived by baccalaureate nursing students in Jordan in their initial period of clinical practice</p>	<p>Demographic characteristics questionnaire</p> <p>Perceived Stress Scale</p> <p>Coping Behaviour Inventory</p>	<p>181 (response rate 67%)</p> <p>N/A</p>	<p>The source of stress for these students came mainly from assignment work and the clinical environment.</p>	<p>Medium</p> <p>Permission to undertake the study from the faculty committee of both universities was obtained</p> <p>Well described ethical procedure</p> <p>Low response rate</p>

BILAGA 4 ARTIKELMTRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
Stressors for Spanish nursing students in clinical practice Suarez-Garcia et al 2018, Spain Nurse Education Today	Cross-sectional Quantitative Two nursing colleges of the University of Oveido Nursing students at the two colleges of the University of Oveido	Determine the main stressors affecting nursing students during their academic development in clinical practice	KEZKAK-questionnaire Sheet including different sociodemographic variables of interest	450 (70,2% response rate) N/A	Students were most concerned about issues relating to causing harm to patients and lack of competence. Women found clinical practice to be more stressful than men did.	Good Approved by The Code of Ethics of the World Medical Association and the University of Oveido Good description of method and results

BILAGA 4 ARTIKELMATRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
Stressors and expectations of undergraduate nursing students during clinical practice in Singapore Suen et al 2016, Singapore International Journal of Nursing Practice	Cross-sectional descriptive study Nursing department of a tertiary university in Singapore Undergraduate nurses at nursing department of a tertiary university in Singapore	To identify the contributing factors of stress and the clinical environment expectations of undergraduate nursing students during their clinical practice at a university in Singapore	The Stressors in Nursing Students questionnaire The Clinical Learning Environment Inventory questionnaire	285 (81.4% response rate) N/A	Female nursing students reported experiencing significantly higher stress levels Third year students were more stressed than first year students Satisfaction in nursing students during clinical practice was found to be the most influential factor in predicting stress	Medium Ethical approval was obtained from the Institutional Review Board of the university Well conducted demographics characteristics data collection of participants

BILAGA 4 ARTIKELMATTRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
<p>Stress and stressors in the clinical environment: a comparative study of fourth-year student nurses and newly qualified general nurses in Ireland</p> <p>Suresh et al.</p> <p>2012, Ireland</p> <p>Journal of Clinical Nursing</p>	<p>Cross-sectional, Descriptive, Quantitative, With an open ended Qualitative questionnaire question</p> <p>Six general nursing hospitals in the Dublin/North-East region of Ireland</p> <p>All newly qualified nurses and fourth-year student nurses in clinical practice in six general nursing hospitals in the Dublin/North-East region of Ireland.</p>	<p>To measure and compare the perceived levels of job-related stress and stressors of newly qualified nurses and fourth-year student nurses in the clinical environment and to explore the participants' views on stress and stressors</p>	<p>The Nursing Stress Scale</p>	<p>40 Nursing students (33% response rate)</p> <p>N/A</p>	<p>Levels of perceived stress and stressors were high. Student nurses reported the combination of academic demands with clinical placement as a major stressor</p>	<p>Medium</p> <p>Ethical approval was sought and obtained from the University Research Ethics Committee. Ethical and access approval was granted by six hospitals in the Dublin/North-East Region of Ireland associated with general nurse education.</p> <p>Low response rate</p> <p>Only fourth-year students</p>

BILAGA 4 ARTIKELMATRIS

Title Author Year, Country Journal	Study design Setting Population	Aim	Method	Number of participants Dropout rate	Main findings	Study quality Ethics Comments
<p>The study of perceived stress, coping strategy and self-efficacy of Chinese undergraduate nursing students in clinical practice</p> <p>Zhao et al.</p> <p>2015, China</p> <p>International Journal of Nursing Practice</p>	<p>Cross-sectional Survey Quantitative</p> <p>Three hospitals of mainland Southeast China</p> <p>Undergraduate nursing students who practiced in the three hospitals for more than 3 months in their final college year</p>	<p>To explore the coping strategy and the effects of self-efficacy of Chinese undergraduate nursing students when they face the stress in clinical practice</p>	<p>Self-report questionnaire including demographics</p> <p>Perceived Stress Scale</p> <p>Coping behaviour inventory</p> <p>Generalized Self-Efficacy Scale</p>	<p>221 (93,94% response rate)</p> <p>4 participants responses could not be used due to incomplete or invalid data.</p>	<p>During clinical practice, assignments and workload were rated the most common stress inducing factors to students</p>	<p>Medium</p> <p>Students were informed the purpose of the study and were told that they volunteered to participate in the study; anonymity and confidentiality was also ensured.</p> <p>No school ethical board has given permission for conducting the study</p> <p>Large response rate and low dropout rate</p>